

Marlena Ciechan-Kujawa*

STAN OBECNY I PERSPEKTYWY FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI SEKTORA MSP W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

Z a r y s t r e ś c i. Innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw, których przewagą jest łatwość reagowania na szanse i zagrożenia z otoczenia, napędza polską gospodarkę. Bariere szybkiej reakcji mogą stanowić ograniczone własne zasoby finansowe. Artykuł prezentuje preferencje przedsiębiorstw Pomorza i Kujaw w wyborze źródeł finansowania, determinanty i bariery pozyskania środków oraz perspektywy finansowania przyszłych działań. Zawarto w nim analizę zmian w dostępności środków zewnętrznych dla MSP na skutek kryzysu gospodarczego i ich wpływ na strukturę finansowania oraz poszukiwanie źródeł alternatywnych.

S ł o w a k l u c z o w e: źródła finansowania działalności, sektor MSP, fundusze strukturalne.

K l a s y f i k a c j a J E L: G32.

WSTĘP

Aktywność małych i średnich przedsiębiorstw odgrywa zasadniczą rolę w rozwoju i decyduje o kondycji gospodarki krajowej. Sektor MSP to nie tylko najbardziej liczna grupa, której przedsiębiorczość i innowacje napędzają polską gospodarkę i generują połowę polskiego PKB, ale też istotny pracodawca, zatrudniający ponad 60% pracowników przedsiębiorstw w Polsce. Skala działalności sprawia, że przewagą małych i średnich przedsiębiorstw jest łatwość reagowania na szanse i zagrożenia pojawiające się w otoczeniu. Bariere szybkiej reakcji mogą stanowić jednak ograniczone zdolność do

---

* Adres do korespondencji: Marlena Ciechan-Kujawa, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, UMK Toruń, ul. Gagarina 15, 87-100 Toruń, e-mail: marlenac@econ.umk.pl.

finansowania działań ze środków własnych. Ułatwieniem dostępu do kapitału dla sektora MSP miały być podejmowane w ostatnich latach na poziomie globalnym i lokalnym, działania w obrębie zmiany przepisów prawnych, procedur pozyskania środków, uruchomienia nowych źródeł finansowania.

Celem artykułu jest analiza preferencji małych i średnich przedsiębiorstw Pomorza i Kujaw w zakresie wyboru źródeł finansowania działalności, diagnoza czynników sprzyjających i barier w pozyskaniu środków oraz ustalenie kierunków i sposobów finansowania przyszłych działań.

1. PREFEROWANE FORMY FINANSOWANIA DZIAŁALNOŚCI MSP W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM

1.1. CELE, METODOLOGIA BADANIA ORAZ STRUKTURA BADANYCH PODMIOTÓW

Badania zostały przeprowadzone w kwietniu 2012 r. w firmach prowadzących działalność gospodarczą na terenie województwa kujawsko-pomorskiego¹. Głównymi celami badania były:

- identyfikacja rodzajów źródeł finansowania, z których korzystały podmioty sektora MSP w 2011 r. i planowały skorzystać w przyszłości,
- określenie czynników determinujących dostęp przedsiębiorstw do zewnętrznych źródeł kapitału,
- określenie barier w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania,
- ocena dostępności informacji o możliwości pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania.

Bazę do porównań i interpretacji wyników, stanowiły badania dotyczące finansowania mikro, małych i średnich firm w latach 2011–2012 przeprowadzone dla Agencji Rozwoju Innowacji. Wybór tychże badań podyktowany był spójnością pod kątem formalnym i merytorycznym z badaniami autorki, w tym zgodnością: czasu ich przeprowadzenia i zastosowanej metody, jak również zakresu merytorycznego badania i grupy docelowej².

Badana grupa liczyła 152 podmioty zróżnicowane pod względem wielkości, rodzaju oraz okresu prowadzenia działalności gospodarczej na rynku.

¹ Badania przeprowadzono metodą sondażu z użyciem techniki ankietowej. Ankieta stanowiąca podstawę badania została opracowana przez dr Marlenę Ciechan-Kujawę oraz mgr Monikę Stolcman i zawierała 22 pytania jedno- lub wielokrotnego wyboru.

² Badania przeprowadzono 24 lutego–9 marca 2012 r. metodą CAWI, która opiera się na wywiadzie przez Internet, prowadzonym za pomocą udostępnionego respondentom kwestionariusza internetowego. Badana grupa liczyła 578 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Były to firmy prowadzące czynną działalność gospodarczą, zlokalizowane na terenie całej Polski w województwach o zróżnicowanej aktywności inwestycyjnej.

Strukturę badanej grupy z podziałem na mikro, małe oraz średnie przedsiębiorstwa zaprezentowano w tabeli 1. Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej działalności, w równym stopniu reprezentowane były przedsiębiorstwa produkcyjne, handlowe i usługowe, z niewielką przewagą tych ostatnich (stanowiły one 35,52% badanych). Podmioty biorące udział w badaniu to przede wszystkim firmy prowadzące działalność w okresie do 10 lat, w tym 54 firmy (stanowiące 35,53% badanych) działające na rynku 1–5 lat, a 83 przedsiębiorstwa (54,61% badanych) to organizacje ze stażem od 5 do 10 lat.

Tabela 1. Struktura badanych przedsiębiorstw w woj. kujawsko-pomorskim

Wielkość przedsiębiorstwa	Struktura badanej próby			
	Badania kujawsko-pomorskie		Badania ogólnopolskie	
	Liczba firm	% udział w ogóle	Liczba firm	% udział w ogóle
mikro	41	26,97%	222	38,41%
małe	82	53,95%	245	42,39%
średnie	29	19,08%	111	19,20%
Łącznie	152	100%	578	100%

Źródło: opracowanie własne.

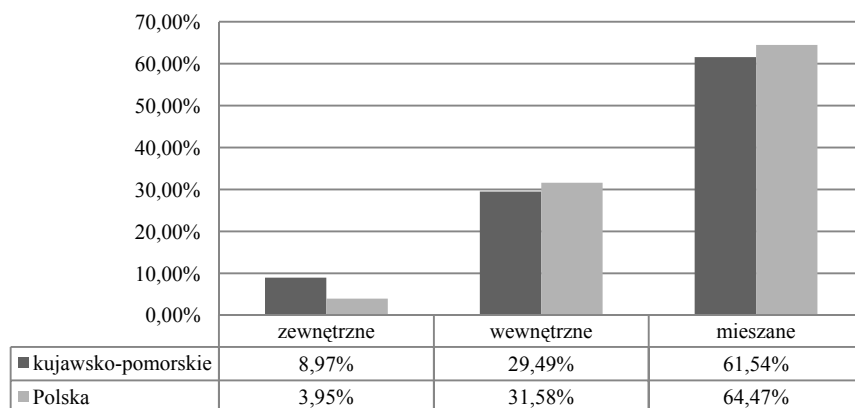
Wyniki badań pogłębiono o analizę zmian w dostępności środków zewnętrznych dla MSP na skutek kryzysu gospodarczego i wpływ tychże zmian na strukturę finansowania oraz poszukiwanie źródeł alternatywnych.

1.2. RODZAJE ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA MSP

Z przeprowadzonych badań wynika, że w finansowaniu działalności sektora MSP w województwie kujawsko-pomorskim przeważają kapitały własne. W 2011 r., w ponad 71% badanych (108 firm) udział kapitałów własnych w kapitałach ogółem wyniósł około 70%. Pozostali – 29% (44 firmy) – zadeklarowali mniejszy udział kapitałów własnych, ale również stanowiących ponad 50% kapitałów ogółem.

Dominująca większość badanych korzysta z mieszanych form finansowania, łącząc finansowanie własne wewnętrzne i zewnętrzne z finansowaniem obcym. Aż 1/3 badanej grupy korzysta tylko i wyłącznie z własnego kapitału. Jedynie 6 firm zadeklarowało, że finansuje rozwój swojej działalności wyłącznie z kapitałów obcych. Preferencje w wyborze źródeł finansowania przez przedsiębiorstwa w województwie kujawsko-pomorskim są zbliżone do ogólnopolskich wyników badań w tym zakresie. Szczegółowe wyniki prezentuje wykres 1. Badania ogólnopolskie wskazują również, iż w porównaniu z poprzednim rokiem zmniejsza się liczba firm zainteresowanych pozyskiwaniem kapitału wyłącznie ze źródeł zewnętrznych, a jednocześnie wzrasta odsetek tych, które korzystają tylko z wewnętrznych źródeł

finansowania, z 27,5% w 2011 r. do blisko 30% w 2012 r. (*Finansowanie mikro, małych i średnich firm...*, 2012, s. 1). Jest to efektem pogarszającej się sytuacji makroekonomicznej, a także zaostrzenia wymagań przez kredytodawców i instytucje udzielające dofinansowań.

Wykres 1. Źródła finansowania działalności MSP w woj. kujawsko-pomorskim na tle Polski w 2011 r.

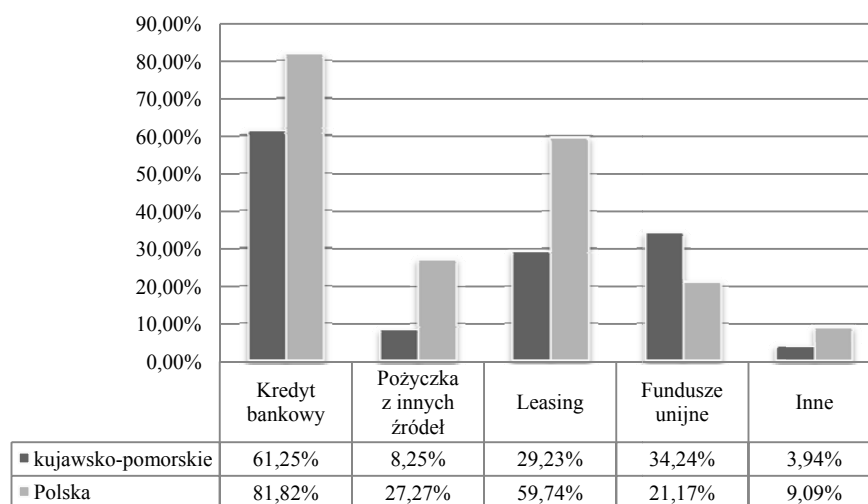
Źródło: opracowanie własne.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w finansowaniu własnym wewnętrznym najczęstszym źródłem pozyskiwania środków pieniężnych jest zysk zatrzymany (92,23% przedsiębiorców wskazało taką odpowiedź), natomiast w finansowaniu własnym zewnętrznym dopłaty wspólników (62,38% wskazań) oraz fundusze venture capital (37,62% przypadków). Szczegółowa struktura zewnętrznych źródeł finansowania rozwoju i inwestycji w sektorze MSP został przedstawiona na wykresie 2.

Najpopularniejszym źródłem finansowania obcego jest kredyt bankowy, chociaż jego wykorzystanie w przedsiębiorstwach województwa kujawsko-pomorskiego jest niższe od średniej krajowej o ponad 20%. Przedsiębiorcy Pomorza i Kujaw rzadziej korzystają również z leasingu. W badaniach ogólnopolskich to źródło finansowania wskazywane jest przez blisko 60% przedsiębiorstw, w kujawsko-pomorskim wymieniali je niespełna 30% respondentów. Zdecydowanie większym zainteresowaniem w badanym województwie cieszą się natomiast dotacje unijne. Blisko 30 % firm, tj. o około 9% więcej niż w kraju, korzystało ze środków z funduszy strukturalnych.

Pozostałe źródła finansowania, w tym popularne w Polsce pożyczki od rodziny i znajomych, są na Pomorzu i Kujawach wykorzystywane spora-

dycznie. W grupie kredytów i pożyczek pozabankowych najczęściej firmy korzystają z finansowania ze środków pozyskiwanych z instytucji kas spółdzielczych.

Wykres 2. Rodzaje zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji w woj. kujawsko-pomorskim na tle Polski w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne.

1.3. DETERMINANTY I BARIERY WYBORU ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA

Badania przeprowadzone w województwie kujawsko-pomorskim wskazują, iż kluczowym czynnikiem determinującym wybór źródeł finansowania³ dla MSP jest ich dostępność wynikająca z sytuacji finansowej firmy. Przedsiębiorstwa, które spełniały warunki formalno-prawne, aby skorzystać z kredytu bankowego podkreślały:

- łatwość i szybkość dostępu do kapitału (34,46%),

³ Decyzja przedsiębiorstwa dotycząca wyboru źródeł finansowania działalności powinna uwzględniać następujące kryteria: koszt pozyskania kapitału, wielkość i dostępność środków, efekt dźwigni finansowej, elastyczność działania organizacji, mającą odzwierciedlenie w możliwości swobodnego wyboru dodatkowych źródeł finansowania w momencie korzystania już z innego kapitału, warunki i czas spłaty środków, które określają zarówno szybkość pozyskania środków, długość czasu spłaty, okres karencyjny, jak i zakres możliwości sprawowania kontroli właścicielskiej. Ostateczny wybór źródeł pozyskania kapitału zależy od strategii danej firmy, jej dotychczasowych doświadczeń, aktualnej sytuacji finansowej firmy i warunków rynkowych (Ciechan-Kujawa, 2009, s. 120–145).

- dodatkowe korzyści wynikające z wiedzy i pomocy doświadczonych osób (21,25%),
- niskie koszty – dedykowane, indywidualne oferty promocyjne (21,25%),
- nieskomplikowane formalności (9,28%),
- korzyści podatkowe (3,33%),
- inne korzyści (10,43%).

Wybór leasingu podyktowany był z kolei:

- łatwością dostępu (20,29%),
- realizacją czynności związanych z zakupem przez firmę leasingową (20,21%),
- niskimi kosztami (14,29%),
- korzyściami podatkowymi (15,54%),
- brakiem konieczności posiadania zdolności kredytowej (26,24%),
- zachowaniem lub poprawą płynności finansowej firmy i przeznaczeniem środków pieniężnych na inne cele (3,43%).

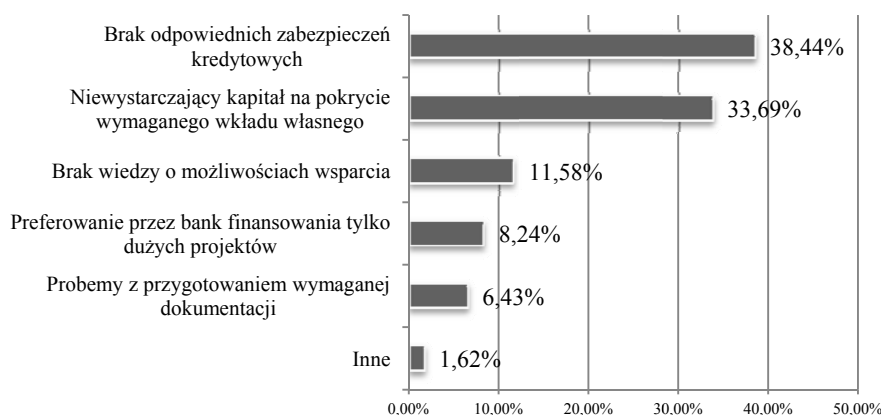
Jako główne przeszkody w korzystaniu ze źródeł obcych w finansowaniu działalności rozwojowej firm są wskazywane skomplikowane procedury związane z pozyskaniem środków. Fakt ten podkreśla blisko 56% badanych przedsiębiorców na terenie całego kraju. Pozostałe bariery dotyczą (*Finansowanie mikro, małych i średnich firm...*, 2012, s. 3):

- dużych kosztów uzyskania środków pieniężnych (m.in. wysokiego kosztu kapitału, wygórowanych marż i prowizji),
- dużej liczby wymaganych zabezpieczeń,
- obaw przed zadłużaniem się,
- przekonania, że koszty kapitału własnego są niższe.

Blisko 10% badanych wskazuje również, że pomimo wzrostu liczby instytucji wyspecjalizowanych w finansowaniu mikro, małych i średnich firm oferta rynkowa w dalszym ciągu nie jest satysfakcjonująca, a informacje o możliwości skorzystania z zewnętrznych źródeł finansowania są niewystarczające.

Opinie przedsiębiorców działających na terenie województwa kujawsko-pomorskiego są zbieżne z wynikami badań ogólnopolskich co do barier korzystania z finansowania zewnętrznego, jednakże znacznie odbiegają w zakresie postrzegania ich skali i ważności. Zaprezentowano je na wykresie 3.

U podstaw problemów z pozyskaniem środków nie leżą czynniki formalne, ale finansowe. Jako kluczowe bariery przez 72% firm wskazywane są problemy wynikające z braku odpowiednio wysokiego kapitału na pokrycie wymaganego wkładu własnego oraz zabezpieczenie kredytu.

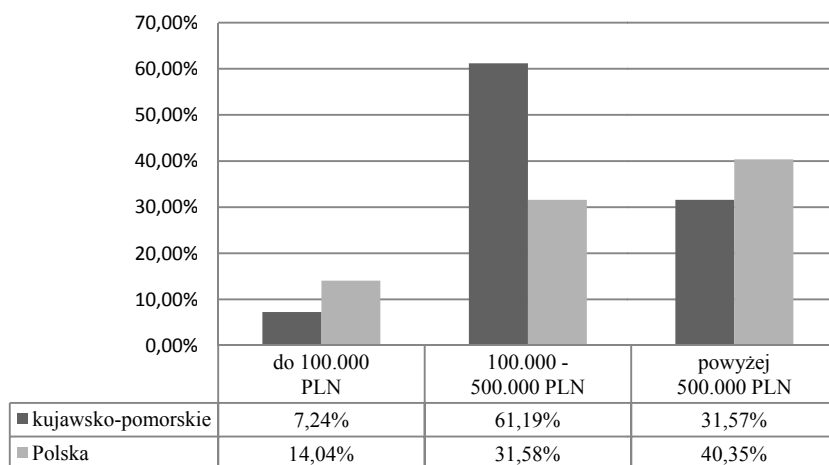

Wykres 3. Bariery korzystania z obcych źródeł finansowania działalności sektora MSP w woj. kujawsko-pomorskim

Źródło: opracowanie własne.

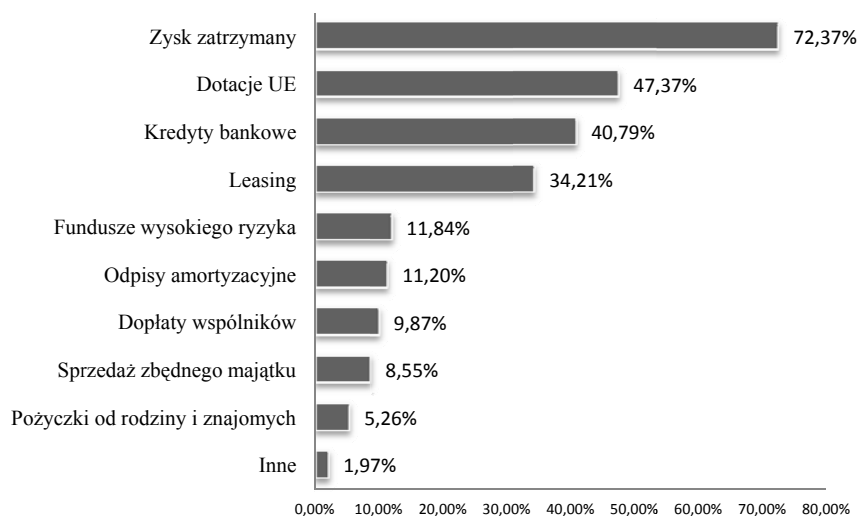
1.4. WYSOKOŚĆ POZYSKIWANYCH FUNDUSZY I CELE ICH PRZEZNACZANIA

Wskazane w poprzedniej części bariery finansowania działalności środkami ze źródeł zewnętrznych są istotnym ograniczeniem rozwoju działalności. Firmy, które spełniły warunki instytucji zewnętrznych w 2011 r. otrzymały głównie środki na finansowanie większych projektów o wartości 100–500 tys. zł i powyżej 500 tys. zł. Strukturę finansowanych projektów w kujawsko-pomorskim na tle projektów ogólnopolskich zaprezentowano na wykresie 4.

Wykres 4. Struktura finansowanych projektów realizowanych w sektorze MSP w woj. kujawsko-pomorskim na tle Polski w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne.

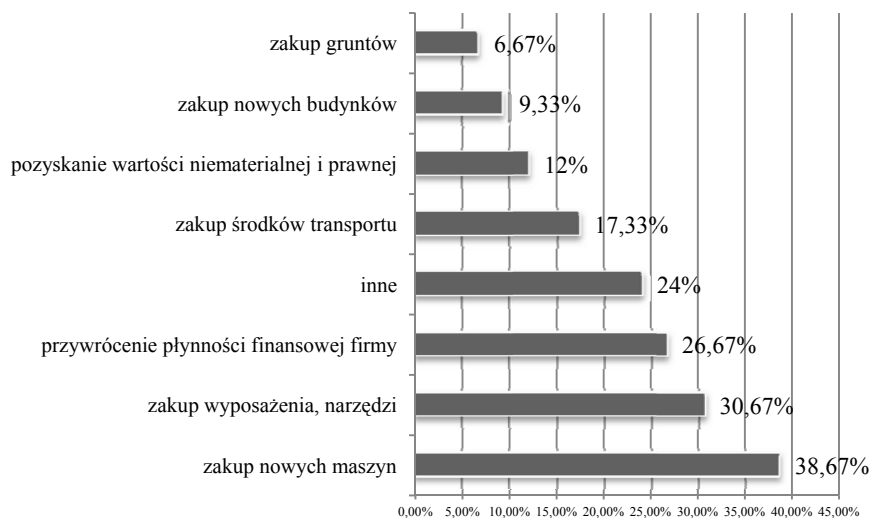
Wykres 5. Źródła finansowania inwestycji w firmach woj. kujawsko-pomorskiego w 2012 r.

Źródło: opracowanie własne.

Pomimo ograniczeń w dostępie do środków zewnętrznych ponad 90% respondentów w 2012 r. zaplanowała realizację nowych inwestycji. Głównym źródłem ich finansowania jest jednak zysk z lat ubiegłych, a w dalszej kolejności dotacje z UE, kredyty bankowe i *leasing*. Szczegółowe wskazania badanych przedsiębiorstw zaprezentowano na wykresie 5. Z badań ogólnopolskich wynika, iż 3/4 firm zaplanowało finansowanie inwestycji w 2012 r. z kredytu bankowego. Dwóch na trzech badanych wymienia jako główne źródła dotacje unijne, a co ósmy zewnętrzne firmy finansujące inne niż banki (Agencja Rozwoju Innowacji, 2012, s. 8, 9, 11). Przedsiębiorstwa Pomorza i Kujaw są więc bardziej zachowawcze w wykorzystaniu środków zewnętrznych niż średnie przedsiębiorstwo w kraju.

Istotnym wnioskiem z badań jest ustalenie celów, na jakie przedsiębiorstwa w województwie kujawsko-pomorskim zaplanowały przeznaczyć pozyskane fundusze. Z badań ogólnopolskich wynika, iż blisko 39% firm planuje inwestycje w nowe urządzenia i maszyny, a kolejne 30% w zakup wyposażenia i narzędzi. Niestety, prawie 27% ankietowanych wykorzysta środki pozyskane w 2012 r. na poprawę płynności finansowej firmy, co zaprezentowano na wykresie 6.

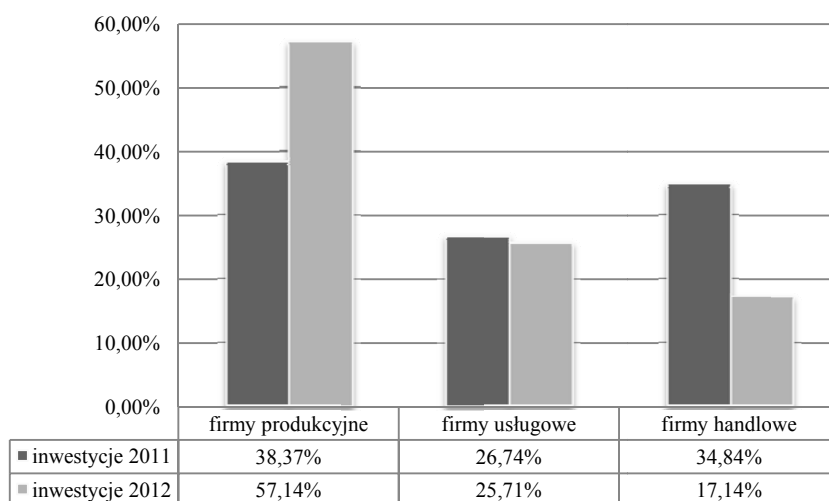

Wykres 6. Zaplanowane kierunki wydatkowania środków pozyskanych w 2012 r.

Źródło: finansowanie mikro, małych i średnich firm w 2012 r. – raport Agencji Rozwoju Innowacji.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2011 r. zdecydowana większość wszystkich środków przeznaczona była na rozwój. W przedsiębiorstwach produkcyjnych dotyczyła zrealizowanych przez badane podmioty inwestycji w 2011 r. Taki sam kierunek wydatkowania środków wskazały firmy w 2012 r. W firmach handlowych można dostrzec spadek o połowę inwestycji planowanych na 2012 r. w porównaniu z 2011 r. W przedsiębiorstwach usługowych zachowana jest działalność inwestycyjna na zbliżonym poziomie. Szczegółowe dane zostały przedstawione na wykresie 7.

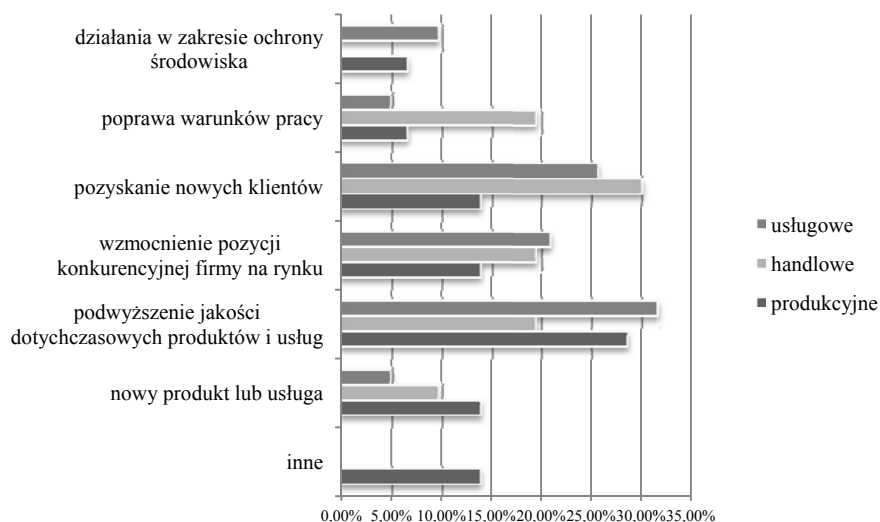
Badania wskazują, iż wszystkie przedsiębiorstwa produkcyjne inwestują obecnie w urządzenia techniczne i maszyny. Oprócz tego blisko połowa inwestycji największych z badanych firm dokonywana jest w środki transportu. Znaczna część – 37,50% – jednostek usługowych inwestuje w wartości niematerialne i prawne, co przy takim charakterze działalności często jest koniecznością.

Wykres 7. Udział firm realizujących i planujących działania inwestycyjne w latach 2011–2012 w ogóle badanych przedsiębiorstwach wg rodzaju działalności

Źródło: opracowanie własne.

Cele inwestycji są bardzo różnorodne i wprost zależą od rodzaju prowadzonej działalności. Wskazania ankietowanych w tym zakresie przedstawiono na wykresie 8.

Wykres 8. Cele inwestycji realizowanych i planowanych w latach 2011–2012 w sektorze MSP woj. kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne.

Z badań wynika, że firmy handlowe koncentrują się na wprowadzaniu rozwiązań wzmacniających konkurencyjność i wejście na nowe rynki, produkcyjne oraz usługowe planują podwyższyć jakość dotychczasowych produktów lub usług. Odpowiedzi respondentów nie dziwią, są charakterystyczne dla wskazanych typów przedsiębiorstw.

2. WPLYW DOSTĘPNOŚCI ŚRODKÓW ZEWNĘTRZNYCH NA STRUKTURĘ FINANSOWANIA

Działalność przedsiębiorstwa powinna być finansowana w odpowiednich proporcjach z jednej strony przez kapitał własny i obcy, z drugiej przez kapitał długo- i krótkoterminowy. Proporcje te zależą od branży, wielkości firmy, kosztu kapitału itd. Analizując źródła pokrycia majątku, należy mieć na uwadze zmiany jego ogólnej wartości i struktury w krótkich okresach. Dotyczy to części majątku obrotowego, którego zmiany są następstwem różnych czynników, takich jak np.: wzrost lub spadek poziomu sprzedaży, kursów walut, inflacji. Jednocześnie dla zapewnienia ciągłości działania firma zmuszona jest utrzymywać pewną wielkość aktywów, w tym również majątku obrotowego na odpowiednim poziomie. Jeżeli firma zwiększa udział kapita-

łu stałego w finansowaniu majątku obrotowego, to wiadomo, iż kredytowanie przez zadłużenie długoterminowe kosztuje więcej niż korzystanie z kredytów krótkoterminowych. Pozytywną cechą podwyższania tego udziału jest poprawa standingu finansowego przedsiębiorstwa. Wadą tego rozwiązania jest pomniejszenie potencjalnych korzyści płynących z zastosowania dźwigni finansowej na skutek wysokiego udziału środków własnych w kapitale stałym. Wraz ze wzrostem udziału kapitałów krótkoterminowych w finansowaniu majątku obrotowego zwiększa się szansa na osiągnięcie wyższego zysku, ponieważ koszt korzystania z kapitału krótkoterminowego jest niższy. Należy wówczas mieć jednak świadomość ryzyka utraty płynności. Pogorszenie koniunktury i zmniejszenie przychodów ze sprzedaży może skutkować pogorszeniem *cash flow* i brakiem gotówki na regulację płatności.

Przy wyborze struktury kapitału należy kierować się zasadą optymalizacji, tzn. minimalizując koszt kapitału, należy maksymalizować wartość firmy. Zgodnie z tą zasadą, wraz ze wzrostem udziału długu w strukturze pasywów koszt długu staje się niższy niż koszt kapitału własnego. Równocześnie, gdy udział długu w strukturze pasywów nie przekracza pewnej granicy, ryzyko akcjonariuszy oraz żądane przez nich stopy dochodu nie wzrastają, a tym samym wzrost udziału długu do pewnego stopnia oznacza wzrost wartości firmy. Jednak po przekroczeniu pewnej (różnej dla różnych firm) granicy udziału długu w strukturze źródeł finansowania wzrasta ryzyko akcjonariuszy, dlatego będą się oni domagać wyższej stopy dochodu, co spowoduje spadek wartości firmy.

Do kluczowych czynników kształtujących strategię finansowe poszczególnych przedsiębiorstw należą czynniki zewnętrzne, np. podatki, dostępność oraz koszty pozyskiwania kapitału obcego, a także czynniki wewnętrzne: struktura aktywów, dynamika wzrostu, relatywna stabilność poziomu przychodów ze sprzedaży i rentowności, strategia właścicieli i skłonność kierownictwa firmy do ryzyka.

Wyniki badań przeprowadzonych w województwie kujawsko-pomorskim wskazują na wykorzystanie w finansowaniu działalności przedsiębiorstw sektora MSP głównie kapitałów własnych. Jest to sytuacja obserwowana w tym sektorze od wielu lat⁴. Przedsiębiorstwa działające na rynku

---

⁴ W 2009 r. i poprzednich latach 2/3 nakładów inwestycyjnych MSP było finansowanych środkami własnymi (64,8%), a blisko 1/5 z kredytów i pożyczek krajowych (18,5%). Struktura źródeł finansowania MSP ulega jednak stopniowym przeobrażeniom. W okresie 2006–2009 w finansowaniu inwestycji przez MSP rosło znaczenie środków własnych (wzrost udziału tego źródła finansowania z 63,4% do 64,8%), środków budżetowych (z 1,9% do 3,3%) oraz środków z zagranicy (z 7,5% do 8,2%) i innych źródeł (z 2,8% do 3,8%), malało

Pomorza i Kujaw są jednak jeszcze bardziej zachowawcze niż średnia firma w kraju. Większość z nich stosuje strategię konserwatywną⁵ w finansowaniu działalności, której towarzyszy najniższe ryzyko, ale jednocześnie najwyższe koszty. Strategia ta zakłada utrzymywanie względnie bezpiecznych poziomów aktywów obrotowych, w tym zapasów, których utrzymanie generuje wysokie koszty.

Respondenci biorący udział w przedmiotowym badaniu wskazywali, iż wybór strategii finansowania wynika niejako z konieczności. Na pytanie dotyczące dostępności środków ze źródeł zewnętrznych ankietowani określali, że są one:

- dostępne – 8,55% ze wszystkich wskazań,
- średnio dostępne – 64,47% ogółu odpowiedzi,
- coraz trudniej je pozyskać – 26,98% przypadków.

Badania ogólnopolskie przeprowadzone przez departament Strategii i Analiz Ministerstwa Gospodarki potwierdzają powyższe ustalenia (Ministerstwo Gospodarki, 2012, s. 21–22). W II połowie 2011 r. około 1/3 ankietowanych firm starała się o kredyt obrotowy lub inwestycyjny. Jak wskazują badania, jego otrzymanie we wnioskowanej wysokości jest szczególnie problematyczne dla mikroprzedsiębiorstw – otrzymało go tylko 44% z ubiegających się. Choć analiza oprocentowania kredytów w 2011 r. wskazuje, iż przeciętne oprocentowanie nieznacznie spadło (o 1 punkt procentowy), to ankietowani podkreślają, iż wzrosły wymagania odnośnie do poziomu i rodzaju zabezpieczeń pożyczek i kredytów. Ta sytuacja jest niekorzystna przede wszystkim dla małych firm, których poziom aktywów trwałych nie pozwala na sprostanie tym wymaganiom. Instytucje finansowe, szacując wysoki poziom ryzyka udzielenia kredytu czy pożyczki małym przedsiębiorcom, stawiają bariery w postaci kosztów związanych z koniecznością dodatkowych zabezpieczeń, biurokracji czy kosztów prowizji. Firmy MSP korzystają więc głównie z kredytu na rachunku bieżącym. Z kredytu inwestycyjnego skorzystało tylko 8% firm, a obrotowego 7%.

Pogłębiona analiza zmian w dostępności środków zewnętrznych dla MSP na skutek m.in. pogarszania się portfela kredytowego banków w Polsce w latach 2008–2009 i spowolnienia akcji kredytowej spowodowanej kryzysem finansowym wskazuje, iż firmy szukają innych źródeł finansowania. Wzrostu znaczenia, w szczególności w małych przedsiębiorstwach, nabiera

---

natomiast wykorzystanie kredytów i pożyczek krajowych (z 21,8% do 18,5%) (PARP, 2011, s. 30).

⁵ Poza strategią konserwatywną występują również: agresywna i umiarkowana. Szerzej na ten temat (Ciechan-Kujawa, 2009).

kredyt kupiecki. Badania przeprowadzone na zlecenie NBP wskazują, iż w latach 2008–2009, gdy banki ograniczyły akcję kredytową, zmiany kredytu krótkoterminowego dodatkowo i istotnie wpłynęły na zmiany popytu na kredyt kupiecki. Została potwierdzona hipoteza, że substytucja kredytu kupieckiego oraz kredytów bankowych (krótko- i długookresowego) dotyczy w większym stopniu firm małych niż dużych. W okresie kryzysu finansowego, gdy dostęp do kredytów bankowych podlega ograniczeniu, kredyt kupiecki w większym stopniu zastępuje kredyt krótkoterminowy. Wyniki analizy potwierdziły, że w tych okresach stopa substytucji między wspomnianymi źródłami finansowania jest wyższa w porównaniu do okresów koniunktury gospodarczej (Marzec, Pawłowska, 2011 s. 41–69).

Istotną zmianą w strukturze finansowania inwestycji jest większe wykorzystanie środków unijnych. Przedsiębiorstwa województwa kujawsko-pomorskiego częściej niż średnie przedsiębiorstwo w Polsce wskazywały na korzystanie z tego źródła finansowania. Badane firmy oceniają pozytywnie zarówno dostęp do informacji o funduszach, jak i wsparcie w przygotowaniu wniosków i ich późniejszym ich rozliczaniu (83% respondentów wyraziło opinię: bardzo dobry lub dobry). Firmy województwa kujawsko-pomorskiego podkreślają, że jakkolwiek proces rozliczania projektów dofinansowanych ze środków unijnych jest bardzo skrupulatnie kontrolowany przez podmioty zewnętrzne, to połowa ankietowanych ocenia partnerstwo z instytucjami rozliczeniowymi na poziomie bardzo dobrym. Pozostali uważają, że jest dobra lub na średnim poziomie. Samo zaangażowanie opiekuna w projekt oraz wiedza merytoryczna zdaniem 90% ankietowanych są zadowalające.

PODSUMOWANIE

Bariery związane z ograniczeniem dostępu firm MSP do finansowania kapitałem obcym hamują dynamikę rozwoju tego sektora gospodarki. Jednocześnie jednak stwarzają konieczność efektywniejszego gospodarowania przez przedsiębiorstwa kapitałem własnym, który jest kluczowym źródłem ich finansowania.

Wyniki badań nad strukturą finansowania działalności w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw województwa kujawsko-pomorskiego wskazują, iż:

1. W finansowaniu działalności przedsiębiorstw sektora MSP 2/3 środków pochodzi z kapitałów własnych.

2. Najpopularniejszym źródłem finansowania obcego jest kredyt bankowy, chociaż jego wykorzystanie w przedsiębiorstwach województwa kujawsko-pomorskiego jest niższe od średniej krajowej o ponad 20%.
3. Zdecydowanie częściej niż przeciętnie w Polsce przedsiębiorcy Pomorza i Kujaw MSP wykorzystują środki unijne, podkreślając dobrą informację o środkach i obsługę przez instytucje dedykowane.
4. Wzrostu znaczenia w sytuacji kryzysu gospodarczego, w szczególności w małych przedsiębiorstwach, nabiera kredyt kupiecki, którym firmy próbują niwelować ograniczony dostęp do kredytów bankowych.

LITERATURA

- Agencja Rozwoju Innowacji (2012), *Finansowanie mikro, małych i średnich firm w 2012 roku – raport*, praktycy.com, Wrocław.
- Ciechan-Kujawa M. (2009), *Źródła finansowania: kształtowanie struktury kapitałów i strategii*, [w:] Sojak S. (red.), *Założyć firmę i nie zbankrutować: aspekty zarządcze*, Difin, Warszawa, 120–145.
- Marzec J., Pawłowska M. (2011), *Racjonowanie kredytów a substytucja między kredytem kupieckim i bankowym – badania na przykładzie polskich przedsiębiorstw*, „Materiały i studia”, 261, 41–69.
- Trendy Rozwojowe Sektora MSP w ocenie przedsiębiorców w II połowie 2011* (2012), Ministerstwo Gospodarki, Departament Strategii i Analiz, 1.
- Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce 2011* (2011), Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.

PRESENT STATE AND PERSPECTIVES OF FINANCING FOR SME SECTOR IN KUYAVIAN-POMERANIAN

A b s t r a c t. Innovations of the SME's sector drives the economy by generating half of GDP. Its advantage is the ease of response to the opportunities and threats from the environment. Barrier to rapid response may be limited by the lack their own financial resources. The article presents preferences enterprises of Kuyavian-Pomeranian in choosing the funding sources, determinants and barriers to obtaining resources and prospects for development of ways of financing future activities. Was presented the results of the analysis regarding the the changes in the availability of external measures for SMEs as a result of the economic crisis and their impact on the structure of financing and the search for alternative sources.

K e y w o r d s: sources of financing, SME sector, structural funds.

